

Postupanje
prema žrtvama
homofobičnog
nasilja

1. TERMINOLOGIJA

Spolna orijentacija je pojam koji obuhvaća heteroseksualnost, homoseksualnost i biseksualnost.

Heteroseksualne su osobe one koje emocionalno i seksualno privlače osobe suprotnog spola.

Homoseksualne su osobe one koje emocionalno i seksualno privlače osobe istog spola. Homoseksualne žene nazivamo lezbijkama, a homoseksualne muškarce gejevima.

Biseksualne su osobe one koje emocionalno i seksualno privlače osobe suprotnog spola i osobe istog spola.

Homofobično nasilje je svaki oblik verbalnog ili fizičkog nasilja usmjeren prema pojedincu zbog njegove homoseksualne ili biseksualne spolne orijentacije.

2. OBLICI HOMOFOBIČNOG NASILJA

Homofobično nasilje može biti **verbalno** ili **fizičko**.

Pod **verbalnim nasiljem** podrazumjevamo svaki oblik ponašanja koji je usmjeren prema povređivanju dostojanstva osobe, što se može sastojati od upućivanja različitih uvreda, ismijavanja, ogovaranja, prijetnji pa čak i ucjena. Kazneno zakonodavstvo inkriminira ovakva ponašanja kroz kaznena djela protiv časti i ugleda, kaznena djela protiv slobode i prava čovjeka te kaznena djela protiv imovine.

Pod **fizičkim nasiljem** podrazumjevamo svaki oblik fizičkog napada na tjelesni integritet osobe, što se sastoji od nanošenja ozljeda različitog intenziteta, primjenom tjelesne snage ili predmetima, ponekad uporabom oružja, pri čemu se može raditi o kaznenim djelima protiv života i tijela te kaznenim djelima protiv javnog reda.

U ovom poglavlju opisujemo kaznena djela koja se najčešće dešavaju na štetu osoba homoseksualne ili biseksualne spolne orijentacije.

2.1. TEŠKO UBOJSTVO (ČL. 91. KZ)

Novelacijom KZ-a 2006. godine (NN, br. 71/06) u čl. 91. toč. 6. dodan je pojam „**mržnje**“ kao dodatna kvalifikatorna okolnost za počinjenje kaznenog djela teškog ubojstva. Ta se odredba može povezati sa definicijom „**zločina iz mržnje**“ po čl. 89. st. 36. KZ-a prema kojoj se zločinom iz mržnje smatra svako kazneno djelo protiv osobe, koje je, među ostalim, počinjeno zbog njezine spolne orijentacije. Mada će potonja odredba u daljnjim zakonodavnim procesima naići na nužne promjene, ostaje smatrati da se ubojstvo osobe zbog netrpeljivosti prema njoj zbog njezine spolne orijentacije tretira kao kazneno djelo teškog ubojstva.

U novijoj sudskoj praksi ne bilježi se primjera počinjenja takvog kaznenog djela. Međutim, postoje različiti primjeri u starijoj sudskoj praksi kada bi žrtva bila osoba homoseksualne spolne orijentacije. Katkada bi djelo bilo tretirano kao kazneno djelo teškog ubojstva počinjeno na osobito okrutan način ili kao djelo ubojstva (čl. 90. KZ-a).

Element homofobije često se može naći kao osnova za počiniteljevu obranu, koji može tvrditi da je žrtva s njime pokušala imati spolni odnos, što je počinitelju bilo toliko odbojno i da ga je toliko uznemirilo da je žrtvu usmrtio na mah, što bi kao dokazano dovelo i do promjene kvalifikacije djela u privilegirano kazneno djelo ubojstva na mah iz čl. 92. KZ-a.

Također, iako to ne mora biti točno, počinitelj može lažno kazivati o spolnoj orijentaciji žrtve u nadi da bi na taj način mogao izbjeći kaznenu odgovornost zbog počinjenog djela. Međutim, iako se u sudskoj praksi vide primjeri takve obrane, pokazalo se da sudovi to nisu prihvaćali.

Navodimo nekoliko primjera:

Odluka Vrhovnog suda RH I Kž-758/1995-3 od 05. rujna 1996. godine

U ovoj odluci Vrhovni sud razmatrao je žalbu Državnog odvjetnika (koju je uvažio) i žalbe dvojice okrivljenika (koje je odbio), zbog kaznenog djela teškog ubojstva počinjenog na osobito okrutan način na štetu muškarca homoseksualne spolne orijentacije. Presudom nadležnog Županijskog suda okrivljenici su osuđeni na bezuvjetne kazne zatvora u trajanju od šest i osam godina.

Jedan od elemenata obrane okrivljenika bio je da je oštećenik homoseksualac koji radi zadovoljenja svojih seksualnih poriva traži neiskusne mladiće. Vrhovni sud je u tom kontekstu zaključio:

„U prvom dijelu žalbe maloljetnik općenito navodi da je činjenično stanje manjkavo utvrđeno, a zatim prikazuje oštećenika kao osobu koja svoje seksualne porive, kao homoseksualac, zadovoljava tražeći neiskusne i nevine mladiće, što je vjerojatno i točno, no žalitelj zaboravlja da su u konkretnoj situaciji optuženik i maloljetnik tražili oštećenika, (nisu imali gdje prespavati), a ne oštećenik njih, maloljetnik je plesao s oštećenikom, vidio je da oštećenik ima spolni odnos s P. ili da to pokušava, pa ipak i dalje ostaje u istom krevetu, iako je ustajanjem ili suprostavljanjem na drugi način mogao spolni odnos izbijeći.“

Vrhovni sud utvrdio je točnim da je kazneno djelo počinjeno na osobito okrutan način, kako je opisano:

„Gotovo je notorna činjenica da je oštećeni D.J. morao trpjeti bolove izrazito velikog intenziteta kako od uboda nožem tako i od povreda nanesenih ostima koje su kroz lice prodrle u moždanu duplju, a što je vidljivo na fotodokumentaciji. Na jednoj osti bila je 5 krakova, a na drugoj 3 kraka, obje osti su pogodile oštećenika u lice, jedan krak kroz oko oštećenika, a kako je oštećenik zapomagao i polijeveo se vodom neprihvatljiva je tvrdnja iz žalbe da je tada već bio klinički mrtav, pa po mišljenju žalitelja te boli nije mogao osjetiti. Subjektivni element ovog krivičnog djela sastoji se u tome da je učinilac

svjestan da žrtvi nanosi teške bolove, da to hoće ili na to bar pristaje, pa je sud prvoga stupnja ispravno zaključio da su optuženik i maloljetnik to htjeli, te da su pokazali krajnju neosjetljivost te želju za uživanjem u nanošenju muka i patnje oštećenika.“

Vrhovni sud uvažio je žalbu državnog odvjetnika na odluku o kazni te je prvostupanjsku presudu protiv obojice okrivljenika preinačio na način da im je izrečena bezuvjetna kazna zatvora u trajanju od osam odnosno devet godina.

Odluka Vrhovnog suda I Kž-524/06-8 od 12. srpnja 2006. godine

U ovoj odluci Vrhovni sud razmatrao je žalbu okrivljenika zbog osude za počinjenje više kaznenih djela, od kojih je jedno bilo počinjeno i na štetu muškarca za kojeg je okrivljenik tvrdio da je homoseksualac koji ga je pokušao prisiliti na spolni odnos. Tu žalbu Vrhovni sud odbio je kao neosnovanu i potvrdio prvostupanjsku presudu.

„Ovakav žalbeni prigovor nije osnovan. Naime, iako po čl. 29. st. 1. i 2. KZ protupravni napad predstavlja napad na svako zaštićeno dobro, pa tako i na spolnu slobodu te spolno ćudoređe iz Glave XIV KZ, u razmatranom slučaju optuženik se ne može pozivati na nužnu obranu zato jer se s oštećenikom, zbog svog pristajanja da izloži svoju spolnu slobodu i spolno ćudoređe, nije nalazio ni u takvom pravnom položaju kao da se s oštećenikom nalazio u ulozi međusobnih napadača, a kamoli da bi oštećenik njega bez njegove privole i silom protupravno napadao.“

Za to je kazneno djelo okrivljenik osuđen na kaznu zatvora u trajanju od deset godina. Međutim, kako je bio osuđen i zbog drugih kaznenih djela, kao i što su mu opozvane ranije uvjetne osude, to mu je izrečena jedinstvena kazna zatvora u trajanju od jedanaest godina i šest mjeseci.

2.2. TJELESNA OZLJEDA I TEŠKA TJELESNA OZLJEDA

(ČL. 98. I ČL. 99. KZ)

Kod kaznenog djela tjelesne ozljede iz čl. 98. KZ-a moguće su različite varijante tjelesnog povređivanja ili narušenja zdravlja. Počinitelji su najčešće nepoznate osobe, ali mogu biti i poznate ukoliko je, primjerice, nasilje povezano sa obiteljskim odnosima. Kada je riječ o nepoznatim počiniteljima, često se radi o napadačima u grupi, pri čemu nužno ne znači da takva grupa pripada neakvoj supkulturi (*npr. skinheads, navijači i dr.*). Moguć je napad grupe počinitelja na grupu žrtava, a pogrešno je smatrati da se radilo o nepogodnom kaznenom djelu sudjelovanja u tučnjavi ako su se žrtve branile da bi od sebe otklonile neposredni protupravni napad.

Ozljede se najčešće nanose primjenom tjelesne snage, rukama i nogama, a često nastaju u predjelu glave, prsišta ili abdomena. Na rukama žrtve mogu se naći modrice kao rezultat povlačenja, stiskanja i zadržavanja žrtve na mjestu događaja. Ozljede se mogu nanositi i različitim predmetima, kao što su staklene boce, različiti oblici palica, lanci, bokseri, i dr. Mada su kod lakših ozljeda žrtve sklone odbijati medicinsku pomoć, uvijek im treba ponuditi takvu pomoć, jer je utvrđivanje ozljeda i njihova vidljivost, odlučno za eventualni kazneni postupak, pri čemu nije dovoljna subjektivna okolnost osjećanja fizičke boli. Osim fizičkog nasilja, počinitelji često vrijeđaju žrtvu pogrđnim imenima kao „*pederu*“ ili „*lezbačo*“. Progon za ovo kazneno djelo pokreće se po privatnoj tužbi.

Uz navedene karakteristike počinitelja i načine ozljeđivanja, intenzitet tjelesnih ozljeda odlučan je za razlikovanje kvalifikacije kaznenih djela tjelesne ozljede, pri čemu se teško tjelesno povređivanje kvalificira kao kazneno djelo teške tjelesne ozljede iz čl. 99. KZ-a. Modaliteti tog kaznenog djela mogu biti različiti. Nastupjele ozljede moraju biti takve bilo da je njima (1) doveden u opasnost život ozlijeđene osobe, bilo da je (2) uništen ili u trajno i u znatnoj mjeri oslabljen koji važan dio njezina tijela ili koji važan organ, da je (3) prouzročena trajna nesposobnost za rad ozlijeđenoga, da je (4) prouzročeno trajno i teško narušenje njegova zdravlja odnosno (5) trajna iznakaženost. Za ovo kazneno djelo progon se pokreće po službenoj dužnosti.

2.3. PRIJETNJA (ČL. 129. KZ)

Ovo kazneno djelo ima više različitih modaliteta koja se razlikuju prema vrsti i ozbiljnosti.

Osnovno kazneno djelo (čl. 129. st. 1. KZ-a) čini onaj tko ozbiljno drugom prijeti da bi ga uznemirio ili ustrašio. U kontekstu homofobičnog nasilja nalazimo ozbiljne prijetnje, najčešće povezane s time da će počinitelj odati spolnu orijentaciju žrtve nepozvanim osobama, ponekad neposredno nakon saznanja ili nakon što joj se o tome osoba sama povjerila. Prijetnja može biti upućena usmeno, pisanim putem korištenjem kakvog internetskog servisa, putem redovne pošte ili putem SMS poruka. Progon za ovo kazneno djelo pokreće se privatnom tužbom.

Kvalificirani oblik kaznenog djela (čl. 129. st. 2. KZ-a) postoji kada počinitelj drugome ozbiljno prijeti da će njega ili njemu blisku osobu usmrtiti, teško tjelesno ozljediti, oduzeti slobodu, ili joj nanijeti zlo podmetanjem požara, eksplozijom, ionizirajućim zračenjem ili drugim opasnim sredstvom, ili joj uništiti društveni položaj ili materijalni opstanak. Kod homofobičnog nasilja obično se radi o prijetnjama usmjerenima protiv života osobe, kao što su „Ubiti ću te!“ ili „Ubiti ću tebe i tvojeg dečka!“, a potrebno je da kod žrtve takve prijetnje izazovu uznemirenje i bojazan za vlastiti život. Počinitelj može biti poznat ili nepoznat. Prijetnja može biti upućena i prema skupini osoba, kao u slijedećem primjeru.

„Pederi kurčeve ćemo vam odsjeći pa ćete moći da se dirate po šupku!!, znamo tko ste i što ste, jednog po jednog ćemo vas tući!!, idite iz Hrvatske, nećete živjeti u našoj zemlji!!, onog vašeg pedera vođu M. ćemo prvog da ubijemo da vam bude primjer, a onog drugog pedera što je rekao na TV-u rekao da je Zagreb siguran grad za gay populaciju također ćemo nabiti, za Hrvatsku bez pedera jadnu vam majku jebem.“

O kvalificiranom kaznenom djelu prijetnje iz čl. 129. st. 2. KZ-a, u kontekstu homofobičnog nasilja, može biti riječ i onda kada počinitelj ne prijeti napadom na život i tijelo žrtve ili njoj bliske osobe, već prijeti da će joj uništiti materijalnu egzistenciju, kao npr. da će poslodavcu odati spolnu orijentaciju žrtve sa ciljem da ona bude diskriminirana na radnom mjestu. Progon za kazneno djelo iz čl. 129.

st. 2. KZ-a progoni se po prijedlogu.

Najteži oblik kaznenog djela prijetnje, kao onaj iz čl. 129. st. 3. KZ-a, kada je riječ o ranije opisanim vrstama ovog kaznenog djela, ako bi bilo počinjeno prema većem broju osoba ili ako bi osoba kojoj se prijeti zbog toga dulje vrijeme bila stavljena u nepovoljan položaj, što bi od modaliteta kaznenog djela najviše odgovaralo homofobičnom nasilju. Progon za ovo kazneno djelo pokreće se po službenoj dužnosti.

2.4. UVREDA (ČL. 199. KZ)

Jedan od najčešćih oblika homofobičnog nasilja očituje se upravo kroz kazneno djelo uvrede. Počinitelji mogu biti poznate osobe, članovi obitelji, prijatelji, ali također i nepoznate osobe. Vrijeđanje se sastoji od upućivanja pogrđnih riječi prema osobi zbog njezine spolne orijentacije, kao npr. „*pederu*“, „*lezbačo*“, „*smrdljiva pederčino*“, „*tetko*“, itd. Počinitelji drugih kaznenih djela, kao npr. kod kaznenog djela nasilničkog ponašanja ili tjelesne, odnosno teške tjelesne ozljede često u napadu na žrtvu koriste se i ovakvim pogrđnim riječima, što je bitno obilježje homofobičnog nasilja.

Ne smatra se homofobičnim nasiljem korištenje ovih riječi radi vrijeđanja osobe zbog nekog drugog razloga, već samo ako je ove riječi počinitelj izrekao sa namjerom vrijeđanja osobe zbog njezine homoseksualne ili biseksualne spolne orijentacije. Progon za ovo kazneno djelo pokreće se po privatnoj tužbi.

2.5. KLEVETA (ČL. 200. KZ-A)

Ovo kazneno djelo postoji onda počinitelj pronosi kakve lažne informacije o spolnoj orijentaciji ili spolnom životu neke druge osobe sa ciljem da bi naškodilo njezinoj časti i ugledu. Osobe homoseksualne ili biseksualne spolne orijentacije mogu biti žrtve ovog kaznenog djela ukoliko se o njima, da bi se naškodilo njihovoj časti ili ugledu, pronose kakve lažne informacije u pravilu o njihovom spolnom životu, komunikaciji sa drugim ljudima ili kakvim radnjama. Primjerice,

jedna kleveta može biti kada neki počinitelj za neku osobu homoseksualne ili biseksualne spolne orijentacije pronosi da je „*pedofil*“ ili „*kurva*“. Počinitelji su u pravilu osobe poznate žrtvi kaznenog djela. Progon za ovo kazneno djelo pokreće se po privatnoj tužbi.

2.6. IZNOŠENJE OSOBNIH ILI OBITELJSKIH PRILIKA (ČL. 201. KZ)

Poslije kaznenog djela uvrede, kazneno djelo iznošenja osobnih ili obiteljskih prilika vrlo je često kazneno djelo počinjeno kao oblik homofobičnog nasilja. Radi se o iznošenju saznanja o spolnoj orijentaciji osobe drugim nepozvanim osobama. Počinitelji su osobe koje su žrtvi poznate, nerijetko one kojima se osoba povjerila. Informacija o spolnoj orijentaciji iznosi se sa ciljem postizanja osude, diskriminacije ili odbacivanja, a upućuje najčešće bliskim članovima obitelji, poslodavcu ili prijateljima/poznancima. Ne smatra se ovo kazneno djelo homofobičnim nasiljem kada je počinitelj istospolni partner žrtve, što se ponekad dešava radi osвете zbog kakvih nesređenih međusobnih odnosa. Progon za ovo kazneno djelo pokreće se po privatnoj tužbi.

2.7. OŠTEĆENJE I UNIŠTENJE TUĐE STVARI (ČL. 222. KZ)

Ovo kazneno djelo inkriminira oštećenje, izobličenje, uništavanje ili činjene tuđe stvari neuporabljivom. U kontekstu homofobičnog nasilja može biti riječ o vandalizmu, oštećivanju ili unuštavanju pokretnih ili nepokretnih stvari. U praksi se dešavalo uništenje bicikala, oštećivanje automobila, razbijanje prozorskih stakala kamenjem, oštećivanje ulaznih vrata, i sl.

„Korisnik se obraća s tvrdnjom da već dugi niz godina on i njegov partner trpe nasilje od sumještana za koje sumnja da su maloljetni i to najčešće u vidu oštećivanja privatne imovine na način da im se kamenjem i jajima zasipa kuću, a to sve zbog njihove spolne orijentacije i činjenice da žive u istospolnoj zajednici.“

Progon za ovo kazneno djelo pokreće se po privatnoj tužbi.

2.8. UCJENA (ČL. 235. KZ)

Ovdje je riječ o kaznenom djelu koje nema za cilj izživljavanje homofobičnim nasiljem, već pribavljanje sebi ili drugome protupravne imovinske koristi, pri čemu se žrtvi upućuje prijatnija da će protiv nje ili njoj bliskih osoba biti otkriveno nešto što bi moglo škoditi njihovoj časti ili ugledu pa tako počinitelj prisili žrtvu da što učini ili ne učini na štetu svoje ili tuđe imovine. Međutim, element homofobije kod ovog kaznenog djela dolazi u obzir kao povoljna okolnost za počinitelja koji računa da će njegova ucjena da će kome otkriti spolnu orijentaciju osobe koju ucjenjuje na nju utjecati da postupi prema zahtjevu ucjene. Može se dogoditi i da je počinitelj sam homoseksualne ili biseksualne spolne orijentacije pa da na ovaj način ucjenjuje svoje bivše seksualne partnere. Progon za ovo kazneno djelo pokreće se po službenoj dužnosti.

2.9. NASILNIČKO PONAŠANJE (ČL. 331. KZ)

Ovo kazneno djelo može se počinuti u osnovnom obliku (čl. 331. st. 1. KZ-a) ili u kvalificiranom obliku (čl. 331. st. 2. KZ-a) ako je počinjeno u grupi ili prema većem broju osoba. Osnovna obilježja su izživljavanje nasiljem ili osobito drskim ponašanjem kojim je žrtva na javnom mjestu dovedena u ponižavajući položaj. U kontekstu homofobičnog nasilja to su sva djela sa obilježjima uvrede, tjelesne ozljede ili teške tjelesne ozljede, kada su počinjena na javnom mjestu sa posljedicom dovođenja žrtve u ponižavajući položaj. Za počinitelja vrijede sve karakteristike koje su ranije navedene, a razlikovno obilježje između običnih i homofobičnih djela nasilničkog ponašanja je vrijeđanje žrtve po osnovi spolne orijentacije. Odluku oko kvalifikacije kaznenog djela treba prepustiti nadležnom Državnom odvjetniku odnosno ovlaštenom tužitelju. Progon za ovo kazneno djelo progona se po službenoj dužnosti.

3. KARAKTERISTIKE ŽRTVE HOMOFABIČNOG NASILJA

U okviru viktimologije, znanosti o žrtvi, opisane su različite kategorije žrtava. Žrtve homofobičnog nasilja najčešće su nepoznate, što znači da je riječ o onim žrtvama koje nisu sklone prijavljivati nasilje i štetu koja je protiv njih počinjena. Razlozi neprijavlivanja su subjektivne prirode i sadržani u strahu osobe od otkrivanja njezine spolne orijentacije i detalja o spolnom životu njihovoj neposrednoj okolini ili javnosti.

Nevoljkost prijavljivanja ne očituje se samo kada je riječ o prijavljivanju tijelima progona, već i nevladine organizacije koje se bave podrškom žrtava homofobičnog nasilja imaju znatnih problema u dokumentiranju inkriminiranih događaja. Neprijavlivanje kaznenih djela počinjenih na štetu seksualnih i rodnih manjina stoga je jedan od najznačajnijih problema vezanih kako uz progon počinitelja takvih kaznenih djela, tako i uz generalnu prevenciju takvog kriminaliteta. Neprijavlivanje je također povezano i uz vrstu i težinu kaznenog djela, pa se u pravilu radi o kaznenim djelima koje su za žrtvu ostavile blaže posljedice, kao što su to djela protiv časti i ugleda, prijetnja, oštećenje ili uništenje tuđe stvari, diskriminacija bez težih posljedica, tjelesne ozljede ili nasilničkog ponašanja ako nisu nastupile teže tjelesne ozljede.

Žrtve homofobičnog nasilja prijavljuju teža kaznena djela počinjena na njihovu štetu, kao što su teška tjelesna ozljeda, prijetnja smrću, razbojništvo ili nasilničko ponašanje. Međutim, zbog duljine trajanja kaznenog postupka, bojazni od otkrivanja spolne orijentacije ili detalja o spolnom životu neposrednoj okolini ili javnosti, te drugih subjektivnih okolnosti, poznate žrtve koje su prijavile ova kaznena djela često su sklone odustati od daljnjeg sudjelovanja u postupku.

Kada je riječ o homofobičnom nasilju, u pravilu je riječ o eksponiranim žrtvama koje su takvom nasilju izložene zbog kakvih okolinskih ili subjektivnih faktora. Ekspozicija za određena kaznena djela ovisna je svakako o ponašanju žrtve, njezinim osobnim svojstvima, društvu i mjestima na kojima se kreće. Ako je počinitelj žrtvi nepoznat, tada je riječ o počinitelju koji na temelju navedenih faktora pretpostavlja za žrtvu da je homoseksualne ili biseksualne spolne

orijentacije. To će biti situacija ukoliko žrtva otvorenije iskazuje svoju spolnu orijentaciju gdje ju može zapaziti počinitelj, npr. drži se sa istospolnim partnerom za ruke na javnom mjestu ili na tom mjestu sa njime iskazuje nježnosti. Bit će to i situacija kada žrtva dolazi ili napušta mjesto na kojem se okupljaju seksualne i rodne manjine, bilo da je riječ o zatvorenim prostorima (npr. kafići, klubovi, barovi) ili otvorenim prostorima (npr. javni parkovi, javni toaleti i dr.). Ako je počinitelj žrtvi poznat tada je moguće da je njemu ona sama iskazala o svojoj spolnoj orijentaciji ili je to on, na temelju navedenih faktora, sam pretpostavio ili prepoznao. U okolnostima kada je počinitelj poznat postoji i vjerojatnost nekakvih sukoba koji su prethodili samom homofobičnom nasilju.

Aktivisti koji se bave pravima seksualnih i rodnih manjina, aktivnostima vezanim uz promicanje kulture ili zdravlja, ukoliko su prepoznati kao takvi i u javnosti, najekspoziraniji su za homofobično nasilje zbog svoje vidljivosti. Oni mogu biti izloženi nasilju u svakom trenutku, bez obzira da li konkretno javno djeluju ili ne. Počinitelj može biti svatko tko ih prepozna, slučajni prolaznik, vozač automobila, osoba koja putuje sredstvom javnog prijevoza, osoba koja kupuje ili prodaje u trgovini, itd. Izloženost nasilju svakako se može povećati za vrijeme sportskih događanja ili aktivnosti antagonističkih supkultura.

Postoje specifičnosti u vrsti ekspozicije za homofobično nasilje za osobe koje posjećuju javne manifestacije, kao što je primjerice povorka ponosa, pri čemu je sasvim nevažno za počinitelja da li je konkretna osoba ili skupina osoba doista homoseksualne ili biseksualne spolne orijentacije. Povorka ponosa u praksi rada policije do sada se uvijek smatrala događajem visokog rizika zbog čega su se poduzimale opsežne preventivne mjere. Mada se ponekad te preventivne mjere čine pretjeranima, sprječavanje počinitelja da baci tzv. Molotovljev koktel na povorku ponosa Zagreb Pride 2007. godine pokazalo je opravdanost takvih mjera. S druge strane, međutim, izostale su mjere suzbijanja homofobičnog nasilja protiv osoba koje su napuštale povorku, kao i što prijavljeni incidenti nisu ispravno tretirani od strane policije.

U znatno manjem broju prijavljuju se napadi od strane poznatih počinitelja, često povezanih uz nasilničko ponašanje u obitelji i to od strane roditelja prema

maloljetnom djetetu koje iskazuje homoseksualne ili biseksualne sklonosti. Posljedice takvog nasilja mogu biti i da maloljetnik napusti obitelj. Ne postoje standardizirane mjere zaštite od homofobičnog nasilja u obitelji. Nevoljkost maloljetnika da prijavi takvo nasilje sadržana je u bojazni od eskalacije nasilja i općenito pogoršavanja obiteljskih odnosa, tim više što maloljetnik ovisi o roditeljskoj skrbi.

4. ODNOS PREMA ŽRTVI HOMOFABIČNOG NASILJA

Kada se žrtva nasilja odluči na prijavljivanje napada koji se na njenu štetu neposredno dogodio, policijski službenici bit će prvi koji će sa njom doći u kontakt. To se može dogoditi na samom mjestu događaja ili dolaskom žrtve u policijsku postaju.

Žrtve homofobičnog napada često se nalaze u stanju šoka, uplašene su i traumatizirane. Od policijskih službenika očekuju da ih zaštite i da otkriju počinitelja. Do dolaska policijskih službenika, nasilnički napad na žrtvu najčešće će biti dovršen, dok će zbog bojazni od otkrivanja počinitelji napustiti mjesto događaja. Ukoliko je žrtva sama došla u policijsku postaju prijaviti događaj, to ujedno znači da se on dogodio prije nekog vremena.

U svakom slučaju, žrtvi homofobičnog nasilja, policijski službenici trebaju predložiti medicinsku pomoć. Ovisno o zdravstvenom stanju u kojem se žrtva nalazi, treba pozvati kola hitne pomoći ili osobu odvesti policijskim kolima u najbližu medicinsku ustanovu radi pregleda. Ukoliko žrtva obilno krvari, teže je ozljeđena ili ne daje znakove života, policijski službenik treba poduzeti mjere prve pomoći prije dolaska liječnika.

U stanju šoka, žrtva neće biti u mogućnosti dati bilo kakav detaljan iskaz o događaju. Treba pokušati razumjeti osnovne crte događaja, prikupiti osobne podatke žrtve i ostale informacije koje žrtva može dati, opis počinitelja, te se posvetiti potrazi za eventualnim svjedocima koji se mogu naći na mjestu događaja. Policijski službenik prema žrtvi treba postupati obzirno, ostavljajući

joj dovoljno vremena da se smiri. Ukoliko je policijski službenik nervozan ili više na žrtvu, takav postupak će dovesti do sekundarne viktimizacije i pogoršati njezino psihološko stanje pri čemu će ona postati još nesposobnija za bilo kakvo sudjelovanje u otkrivanju događaja i počinitelja nasilja.

Detaljan obavijesni razgovor sa žrtvom homofobičnog nasilja najbolje je obaviti nakon liječničkog pregleda i nakon što je osoba izašla iz stanja šoka. Treba imati na umu da žrtve kao svjedoci kaznenog djela počinjenog na njihovu štetu o događaju imaju subjektivan dojam, pri čemu se fokusiraju na one okolnosti koje su neposredno bile vezane uz sam incident i način na koji su to doživjele. Katkada opis takvih okolnosti uključuju detalje koji nemaju neposredne veze sa događajem, ali su ih prije, u trenutku i poslije događaja žrtve zapazile i na njihovom opisivanju mogu inzistirati. Uzimajući u obzir njihov subjektivni položaj, treba pažljivo otkloniti sve nevažne okolnosti i usredotočiti se na ono što je neposredno važno za utvrđivanje odlučnih činjenica, pri čemu policijski službenik treba biti uljudan.

U praksi se pokazalo da policijski službenici često ispituju o spolnoj orijentaciji žrtve. Treba znati da žrtva nije dužna policijskim službenicima iznijeti svoju spolnu orijentaciju ili detalje o spolnom životu, ali da su policijski službenici i dalje dužni zaprimiti prijavu na temelju onih okolnosti koje je žrtva kao prijavitelj kaznenog djela navela. Valja imati na umu da kada je počinitelj nepoznat to znači da je za žrtvu pretpostavio da je homoseksualne spolne orijentacije i da ju je napao radi takve pretpostavke, pri čemu je nevažno je li osoba doista takve spolne orijentacije.

Policijski službenici trebaju postavljati pitanja o spolnom životu osobe samo ako je to nužno radi provođenja radnji u postupku za određena kaznena djela kada je spolno ponašanje odlučna okolnost za kvalifikaciju tih djela, ali u takvim situacijama trebaju slijediti upute nadležnog Državnog odvjetnika. Ne treba prejudicirati kvalifikaciju određenog kaznenog djela, već utvrđivati zbir svih okolnosti počinjenog kaznenog djela kako bi nadležni Državni odvjetnik mogao donijeti valjanu državnoodvjetničku odluku. Žrtve homofobičnog nasilja nerado govore o svojoj spolnoj orijentaciji ili iznose detalje o svojem spolnom životu, a policijski službenik ne smije ih prisiljavati da o tome govore.

Neki primjeri iz prakse pokazali su da obavijesni razgovor sa muškim osobama homoseksualne orijentacije kao žrtvama homofobičnog nasilja obavljaju policijske službenice. Obavljanje takvih radnji ne smije biti vezano uz spol službenika koji radnju obavlja, jer policijski službenik bez obzira na svoj spol mora imati jednake predispozicije i sposobnosti za obavljanje određenog policijskog posla. Predrasuda je da će se homoseksualni muškarci osjećati ugodnije ukoliko ih ispituje policijska službenica zato što je žena, jednako kao što je predrasuda da bi se žrtve takvog nasilja mogle neprimjereno vezati uz policijske službenike istog spola. Spolno specifična obilježja pojedinih policijskih radnji trebaju se provoditi samo ako su propisana zakonom.

Ranije smo istaknuli da je zaštita privatnosti upravo jedna od najvažnijih pretpostavki da se postupak prema žrtvi homofobičnog nasilja ispravno provede. Nevoljkost za prijavljivanje kaznenog djela, nesuradljivost u postupku ili odustajanje u bilo kojoj fazi postupka plativi su nedostatku garancije očuvanja tajnosti privatnog života. Policijski službenik treba jamčiti zaštitu privatnosti žrtvama homofobičnog nasilja i osigurati razinu povjerenja koju treba tijekom cijelog postupka i očuvati.

Treba znati da policijski službenici nisu dužni otkrivati počinitelje samo onih kaznenih djela koje se progone po prijedlogu ili po službenoj dužnosti, već su dužni poduzeti i one radnje za otkrivanje počinitelja koje žrtva kaznenog djela ne može poduzeti sama ako se radi o kaznenom djelu koje se progoni po privatnoj tužbi. Stoga, nakon što su utvrdili da je počinjeno kazneno djelo koje se progoni po privatnoj tužbi, policijski službenici dužni su provesti odgovarajuće mjere radi pronalaska počinitelja i utvrđivanja odlučnih okolnosti te o tome izvijestiti žrtvu homofobičnog nasilja kako bi ona, dalje, mogla sama pokrenuti odgovarajući postupak pred nadležnim sudom.

U praksi su viđeni primjeri da, nakon što im je prijavljeno homofobično nasilje, policijski službenici umjesto kaznene prijave protiv počinitelja, protiv istih jednako i protiv žrtve ili žrtava nasilja podnose prekršajne prijave zbog remećenja javnog reda i mira. Takva praksa nije prihvatljiva, jer dovodi do sekundarne viktimizacije i treba ju izbjeđavati.

Policijski službenici trebaju surađivati sa nevladinim organizacijama koje se bave zaštitom žrtava homofobičnog nasilja, tim više što te organizacije mogu doći u neposredan kontakt sa žrtvama, a ujedno posjeduju i odgovarajuću ekspertizu u pružanju podrške tim osobama.

5. PREPORUKE ZA POLICIJSKE SLUŽBENIKE

1. Žrtvi homofobičnog nasilja, policijski službenici trebaju predložiti medicinsku pomoć.
2. Policijski službenik prema žrtvi treba postupati obzirno, ostavljajući joj dovoljno vremena da se smiri, nakon što je pretrpjela homofobični napad.
3. Detaljan obavijesni razgovor sa žrtvom homofobičnog nasilja najbolje je obaviti nakon liječničkog pregleda i nakon što je osoba izašla iz stanja šoka.
4. Treba znati da žrtva nije dužna policijskim službenicima iznijeti svoju spolnu orijentaciju ili detalje o spolnom životu, ali da su policijski službenici i dalje dužni zaprimiti prijavu na temelju onih okolnosti koje je žrtva kao prijavitelj kaznenog djela navela. Žrtve homofobičnog nasilja nerado govore o svojoj spolnoj orijentaciji ili iznose detalje o svojem spolnom životu, a policijski službenik ne smije ih prisiljavati da o tome govore.
5. Predrasuda je da će se homoseksualni muškarci osjećati ugodnije ukoliko ih ispituje policijska službenica zato što je žena, jednako kao što je predrasuda da bi se žrtve takvog nasilja mogle neprimjereno vezati uz policijske službenike istog spola. Spolno specifična obilježja pojedinih policijskih radnji trebaju se provoditi samo ako su propisana zakonom.
6. Policijski službenik treba jamčiti zaštitu privatnosti žrtvama homofobičnog nasilja i osigurati razinu povjerenja koju treba tijekom cijelog postupka i očuvati.

7. Nakon što su utvrdili da je počinjeno kazneno djelo koje se progoni po privatnoj tužbi, policijski službenici dužni su provesti odgovarajuće mjere radi pronalaska počinitelja i utvrđivanja odlučnih okolnosti te o tome izvijestiti žrtvu homofobičnog nasilja kako bi ona, dalje, mogla sama pokrenuti odgovarajući postupak pred nadležnim sudom.
8. Policijski službenici trebaju surađivati sa nevladinim organizacijama koje se bave zaštitom žrtava homofobičnog nasilja.
9. Protiv žrtava homofobičnog nasilja policijski službenici ne trebaju podnositi prekršajne prijave zbog remećenja javnog reda i mira, kako bi se izbjegla sekundarna viktimizacija.
10. Posebnu brigu policijski službenici trebaju voditi prema maloljetnim žrtvama homofobičnog nasilja.

AUTOR:

Kristijan Grđan

IZDAVAČ:

ISKORAK

Centar za prava seksualnih i rodnih manjina

GSM: 095 ISKORAK (095 47.56.725)

e-mail: informacije@iskorak.org web: www.iskorak.org

NAKLADA:

2000 primjeraka

FINANCIJSKA PODRŠKA:

GRAD ZAGREB

Ured gradonačelnika

**Služba za promicanje ljudskih prava, ravnopravnosti
spolova, odnosa s nacionalnim manjinama i vjerskim**

zajednicama i razvoj civilnog društva

Park Stara Trešnjevka 2, Zagreb